

пени и тоа: Библиографија со два прилога, Рецензии и прикази со десет и Научни собири со еден, а објавен е и Ин мемориам за вишиот стручен работник на Институтот за национална историја Кемал Илџази Аручи.

И овој двоброј на „Гласник“-от, со својата содржина, ја збогатува ризницата на нашата историографија со корисни и досега непознати материјали со што дава виден придонес за осветлување на минатото на македонскиот народ.

Ксенија ЦИДРОВА-МАКЕДОНСКА

**Сп. „ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД“, година XXXIV, кн. 1,  
София, 1978, 157.**

Научно-теоретското списание на Бугарската академија на науките во бројот 1 за 1978 година донесува и две статии од интерес за нашата историографија, педагошката и лингвистичка наука, на кои обрнуваме внимание. Јордан Ванчев<sup>1</sup> пишува за развитокот на училишното дело во пиринскиот дел на Македонија<sup>2</sup> во XIX век до 1878 година. При тоа авторот процесот на развитокот на училишното дело кон световно образование и нагласениот стремеж за воведување на говорниот народен јазик го дефинира како „движење за новобугарска просвета во Пиринскиот крај“ и дека тој говорен народен јазик „активно го помагал“ процесот на формирањето и консолидацијата на бугарската нација. При разгледувањето на прашањето Ванчев си

поставил за задача да даде „нова научна интерпретација“ со цел да се проследат особеностите, етапите и постигањата за да му го одреди на „просветното движење во Пиринскиот крај“ местото во изградувањето на „бугарската преродбена просвета“.

Преминот од келијно кон световно образование е даден во директна врска со општествено-економските промени; постанокот и јакнењето на новата граѓанска класа во тој дел на Македонија, со развитокот на занаетчиството, внатрешната трговија и пазарите. Воспоставувањето на надворешно-трговски врски со трговските и културни центри во Европа значело „воведување на Пиринскиот крај во европскиот духовен и културен живот“. Во врска со трговската кореспонденција на разлошките

<sup>1</sup> Јордан Ванчев, Движението за новобугарска просвета в Пиринския крај през XIX век в. до 1878 г., 23—44.

<sup>2</sup> Тој процес чини составен и неделен дел на општиот процес на развитокот на просветното дело во Македонија која, во тоа време, претставува единствена природна и етничка целина, а се развива паралелно со развитокот на новите капиталистички елементи и поврзувањето на Македонија во единствена стопанска целина.

трговци авторот пишува за нивното значење не само за согледавање на значајниот обем на капиталите туку и поради тоа што „*писмата се напишани на чист разлошки говор, многу пред постоењето на световни* (според Ванчев бугарски) *училишта во Разлошко* (курзивот е мој — ММ)“, и дека тие „сведочат за зачувување со векови на словенската книжевна и јазична традиција во тој крај“. Станува збор и за активоста и придонесот на македонските трговци за културно-просветно издигнување на населението. Се споменуваат имињата на Михаил Германов и Марко Теодорович, трговец во Австрија. Последниот во 1792 година со свои средства отпечатил црковно-словенски бугарски и изградил училишна зграда во Разлог.

Јордан Ванчев укажува и на нееднаквоста во културно-просветниот развој на одделни реони, како резултат на нееднаквиот општествено-економски развој. Како посебно сериозна пречка за задоцнетата културна преродба на одделни краеве тој го одбележува грчкото „силно културно-политичко влијание што имало здрави позиции во Сер, Мелник и Струмица“. За грчката културна пропаганда се вели дека се реализирала преку училиштата, црквите, библиотеките и сл., поддржувани од државата, грчките институции во Цариград и од многу приватни помагачи.

За развојот на преродбенското училишно дело, кое Ван-

чев го именува како „новобугарска просвета“, особено големо значење имала „со векови сочувваната книжевна словенска традиција, зачувувањето на чистотата на народните говори, обичаи и сл., многу карактеристично за тој (Пиринскиот) крај“. Во таа смисла авторот потенцира дека првите печатени народни песни биле од Разлошко. Потоа авторот пишува за отворањето на првите училишта, почнувајќи со Горно Цумајското училиште (во кое 1851—1856 година учителот Никола Цонович вовел заемна метода), за развојот на училишната мрежа во тој дел на Македонија и за создавањето на првото учителско друштво, чие целосно име гласело: „Серско—Мелничко — Драмско — Неврокопско учителско друштво Просвета“ со цел „ширење на просветата на мајчин јазик (курзивот е мој — ММ)“. Во заклучокот Јордан Ванчев најотворено го присвојува нашето македонско културно-историско минато кога, меѓу другото, пишува: „Во Пиринскиот крај во XIX век како и во сите бугарски земји, се извршуваат национално-културни процеси кои се неделив дел од општата бугарска преродба. Основата на тоа движење се бугарскиот јазик, бугарската култура и бугарското национално сознание“.

Даринка Маришка<sup>3</sup> во својот труд, посветен на научната дејност на истакнатиот руски славист Виктор Григорович, главно внимание обрнува на неговото

<sup>3</sup> Даринка Маришка, Виктор Иванович Григорович и миналото на българският народ..., 67—84.

патување по јужнословенските земји, во прв ред во Македонија, во 1844/45 година. Целта на тоа патување на Григорович, според авторот, била: „да најде одговор на прашањето за јазикот на кирило-методиевското писмо и спомениците на словенската писменост“. Во Светогорските и во големиот број други македонски манастири Григорович открил многу значајни преписи на житија за Кирил и Методиј, Климент и Наум Охридски, многубројни ракописи и старо-печатени книги. При тоа Григорович голем број од нив, секако најзначајните, како: Четириевангелието од XI век—глаголки ракопис, ракопис од XII век — Житието на апостол Павле, Параменикот од XII век, Треникот од XII и XIII век, Слеченскиот апостол од XII век, Празничниот минеј од XIII век, во кој се наоѓа служба на Методиј и сл., ги пренесол со себе во Русија. Многубројните ракописи од извонредна вредност кои Григорович ги однел од Македонија, според искажувањата на неговите современици Димитар Миладинов, д-р Константин А. Робев и Емануел Васкидович, рускиот славист „во повеќето случаи ги добил како подарок од неписмените монаси или ги заменува со понови ракописи, старопечатени книги и друго“. Последниот (Васкидович) соопштувал дека пред негови очи Григорович покажал „два товари стари ракописни книги кои ги купил од учени, впрочем мрзливи калуѓери“.

Во врска со состојбата што Григорович ја затекнал во манастирите и за односот на свештениците кон големото културно богатство е речено дека „пропаѓањето на една огромна книжевна култура, е помагано свесно или случајно“.

Пишувалки поподробно за врските што Григорович ги воспоставил со д-р Константин Робев во Охрид а особено со Димитар Миладинов, Даринка Маришка соопштува за барањето на рускиот славист „инсистирајќи при тоа Миладинов да напише и да му испрати во Виена граматика на „тукашниот говорен јазик“. Во понатамошното изложување станува збор за патувањето на Григорович во Струга, Главиница, Ресен, во Слеченскиот манастир, во Велес, Штип, преку Радовиш, Струмица и Петрич, за Серес, Мелник и Цумаја.

На крајот би сакале да напоменеме дека Даринка Маришка спомениците на словенската писменост и култура во Македонија без исклучок ги прогласува за бугарски. Во заклучокот пак оди дотаму што македонскиот јазик го прогласува за „западно наречје“ на бугарскиот јазик, за кое бара поткрепа кај Григорович.

Михајло МИНОСКИ